

**DR ANDRAŠ DAVID: »MOSTOVI UZAJAMNOSTI«**  
**RU »Radivoj Cirpanov«, Novi Sad 1977.**  
Piše: Damijan Antonijević

Knjiga dr Davida Andraša značajan je prilog komparativnom izučavanju južnoslovensko (jugoslovensko) – mađarskih književnih i kulturnih veza i odnosa. U stvari, prevashodno književnih. Pisana kao pregled, kao sažeta sinteza, ona je u nas prvi celoviti prikaz duhovnih zajedništava dva naroda, koji su, na žalost, ponekad, na stranputicama istonije ostajali bez ikakvih kontakata. Ali, to je i ozbiljna naučna studija, pedantno i akribično ostvarena, značajna i zbog toga što ima vrednost podsticaja i putokaza, ne u metodološkom, već u kulturnom i društveno-političkom smislu. Pisana s iskrenom, ponesenom, zagrejanom namerom da se u dodirima dva susedna naroda traži, pre svega, ono što ih je zbližavalo i vezivalo, ova panorama duhovnih zbivanja, otkriva, na vrlo zanimljiv način, da su kulturni i književni kontakti bili uslovljeni političkim relacijama. Bilo je to očigledno onda kada su se odnosi privremeno kidali i kad je na mostu zajedništva umebnost reči i reč humaniteta zamenjivala neprijatna tišina nerazumevanja, a potom i svega drugog što ide kao posledica uz to. U tom smislu čestito urađen i vredan doprinos profesora Andraša Davida jeste i svojevrсна hronika političkih veza južnoslovenskih naroda sa svojim severnim susedom. Treba reći da se, kroz istoriju, dobre namere dva naroda da se bolje upoznaju, zbliže i žive u miru, nisu uvek ostvarivale i zbog razloga jačih od njihovih želja i konkretnih neimarskih poduhvata i s jedne i s druge strane.

Ova knjiga je i dokument o sličnost i istorijskih sudbina mađarskog i jugoslovenskih naroda. Tu sličnost su vidoviti i plemeniti predstavnici i s jedne i s druge strane, uprkos maglama ne vremena, umeli uvek da osete, prepoznaju, identifikuju i ostvare. Radilo se uvek, to je ovde jasno, o slobodarstvu, borbi za bolji i pravedniji život i vojevanju za istinske moralne vrednosti na obe strane. Mostovi zajedništva između ovih naroda su oni isti mostovi koje grade i drugi narodi, s ciljem da upoznavši dobro svog suseda, ceneći njegov integritet i samosvojnost, obogate sebe, da dođu u sopstvenoj vrednosti i veličini. Jer, danas je svima jasno: ima velikih država, ali nema malih naroda. Svaki narod

može zajedničkoj duhovnoj riznici čovečanstva da dā nesebično i svoj zlatni prilog, a to, najpre, preko svog neposrednog suseda. Poštovanje i prihvatanje tuđih kulturnih dobara omogućava bolji prilaz i usvajanje i svojih sopstvenih. Narod, kao i čovek, vredi onoliko koliko ume da poštuje i prihvati drugog. Ova knjiga je hronika takvog poštovanja i uzajamnog prihvatanja tim više, jer na mostu zajedništva autor nije stajao samo na jednoj strani. Zato ova komparativna panorama dobija u značaju i više nego što njena sadržina pokazuje. Njena pojava se mora vrednovati i činjenicom da jugoslovenske narode i mađarski narod, prisustvo narodnosti, i na jednom i na drugom tlu, ne samo da ne razdvaja, već, naprotiv, zbližava i bogati. Kad ovo kažemo imamo u vidu duhovne, kulturne i književne vrednosti ostvarene i na jednoj i na drugoj strani. Na primer: visoke diomete mađarske književnosti u Jugoslaviji, a u Mađarskoj, pored ostalog, odmah uočljivu, krupnu figuru Zoltana Čuke, prevodioca kojeg, po vrednosti i vrsnosti, malo ko ima u svetu. I upravo ovakve ključne ličnosti, kao Zoltan Čuka, čine sigurnijom zalogu budućnosti u međusobnim duhovnim strujanjima. Andraš David je takve ličnosti izdvajao u svojoj knjizi, posvećujući im posebna poglavlja. To su, pored ostalih, naročito Janoš Hunjadi, Janus Panonijus, Nikola Zrinski odnosno Zrinji Mikloš, Mihajlo Vitković, Jožef Sekač, Zmaj Lajoš Močari, Veljko Petrović i već pominjani, Zoltan Čuka, kao i mnogi drugi.

Od perioda uzajamne duhovne razmene, najinteresantniji je, po nama, srednjovekovni, s iscrpnim analizama uticaja srpskohrvatske epike (pesme o Ugričicima: kralju Laušu, Filipu Madžarinu, Sibirjanin Janku, kralju Vladislavu, Banović Sekuli, Mihajlu Svilojeviću, Matiji Korvinu; ali i pesme o Srbima: Dmitru Jakšiću i Petru Berislavu), sa slavnim poglavljem o Zrinjima, odnosno o Nikoli (i Petru) Zrinskom. Naravno, i to je ovde vrlo karakteristično, interesovanje za srpskohrvatsku epiku ne jenjava sa srednjim vekom. Naprotiv, ono se u romantizmu još više rasplamsava i postaje podsticajno za mađarsku književnost. Pri tome je bila značajna posrednička uloga Ferenc Kazincija, stvaralačko obogaćivanje srpskohrvatskom epikom poznatog pesnika Mihajla Verešmartija, a naročito prevodilački poslovi Mihajla Vitkovića koji je pisao na oba jezika, budući podjednako privržen i jednom i drugom narodu. U to vreme pojavljuje se i prva

celovita knjiga prevoda srpskohrvatske epike na mađarski jezik. Prevodičac Jožef Sekač (1809–1876) posvetio je knjigu Srbima s obe strane Dunava i Save, »susedima i braći« (str. 162.) Uspeh i odjek Sekačevih prevoda izaziva još veće interesovanje koje, zapravo, traje sve do naših dana.

Period oko 1848. godine ispunjava poezija jednog od najvećih mađarskih i evropskih pesnika 19. veka — Šandora Petefija. Njegov uticaj na Zmaja i Jakšića manifestovao se, u Zmajevom slučaju, pored ostalog, brojnim prepevima. Pored prepeva Aranjija i Madača, ovi Zmajevi prevodi spadaju u najčudenije i, sem Madača, najuspešnije. Veljko Petrović će o Zmajevim prevodima Petefija reći: »Ono što je Zmaj učinio prevodeći, presađujući Petefija, i kako je, opet, naš narod prihvatio Zmajevu prevode, to je najviša mera humanosti, širokogrudosti i ljubavi koju jedan narod može moralno, duševno, da posvedoči prema drugom, tuđem narodu s kojim je imao, baš u danima tih prevoda, i teških iskustva.« (str. 184, 185)

Period između dva rata takođe je bogat zajedničkim vezama. S jugoslovenske strane Veljko Petrović i Miroslav Krleža imaju svoje »mađarske teme«, a iz Mađarske zrači još uvek, u to vreme, Adijeva (Ady Endre, 1877–1919) poezija, a deluju u ime zajedništva i takva imena savremene mađarske književnosti kao što su Zigmund Moric i Laslo Nemet.

U Jugoslaviji se pred drugi svetski rat pojavljuje i levo orijentisani časopis *Hid (Most)* koji nastavlja s izlaženjem i posle rata. Negde uoči rata, u tom istom časopisu, revolucionar Pavle Pap će napisati i ovu rečenicu koju rado citiramo: »Preziremo nacionalnu mržnju isto onako kao i one koji se odriču sopstvene nacije«.

Period posle rata, prebogati delima i značajnim ličnostima na mostovima zajedništva, zapravo zahteva posebno poglavlje. Ono bi bilo posvećeno, prevashodno, značaju i izuzetnim vrednostima mađarske književnosti u Jugoslaviji, ali i odjeku jugoslovenskih književnosti u Mađarskoj preko brojnih prevoda. Na početku tog perioda treba ovde zabeležiti i ime »čudesnog izletnika« Ervina Šinka, tog modernog Janusa Panoniusa u duhovnim strujanjima između naroda Balkana i srednje Evrope.

Knjiga dr Andraša Davida ne zaboravlja ni relacije Make-

donaca i Slovenaca (pored Hrvata i Srba) prema Mađarima, ne zaboravlja ni pozorišne kontakte, ali ni školstvo i obrazovanje, citirajući čak i prisustvo mađarske književnosti u sadašnjim nastavnim programima u Vojvodini.

Sve u svemu, *Mostovi uzajamnosti*, prebogati imenima, delima, podacima, konkretnim činjenicama zajedništva, svedoče o neophodnosti tog zajedništva, o tome da je obostrano interesovanje bogatilo i jedne i druge. Jer, veoma je važno sagledati kako sebe vide dva susedna naroda u međusobnim odnosima, koliko su značili jedni drugima i koliko ih zajedništvo u prošlosti obavezuje za budućnost.

Knjigu dr Andraša Davida treba shvatiti i kao spisak budućih traganja. Mi u tome vidimo temeljitost ovog temeljno urađenog posla: biti svestan svega što je dotaknuto, nedoručeno, svega onoga što prevazilazi pojedinačne napore u jednom trenutku istorije, što treba dograđivati, što podstiče budućnike na dopunu, korekciju, drukčija tumačenja. Za ovu knjigu, za buduće komparatiste, autor je toga bio svestan. Devetnaesti i dvadeseti vek zahtevaju posebna, pojedinačna istraživanja i druge sinteze, obimnije i bogatije podacima, prilazima i interpretacijama.

Međutim, ostaje činjenica da je knjiga *Mostovi uzajamnosti* dr Davida Andraša, prevazilazeći književnu i naučnu sferu i postajući društveni i politički događaj, prvo sintetičko delo te vrste u Jugoslaviji, pisano entuzijastičkim perom, okrenuto posebno svemu onom što je bilo plemenito, časno i konstruktivno u duhovnim strujanjima između južnoslovenskih i mađarskog naroda.

»polja« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5/II, telefon (021) 28-765

uredjuju: lazar bojanević, milan dunderski, slavko gordić, vićazoslav hronjec, dragan koković i jovan zivlak (glavni i odgovorni urednik) tehnički i likovni urednik cvetan dimovski / sekretar radmila gikić / članovi izdavačkog saveta: janoš banjai, bosiljka bojanjić, cvetan dimovski, nedeljko terzić, lazar elhart, ksenija maricki gadanski, slavko mišković, julijana palfi, jordan pešić, jožef ric, milan stanić (predsednik), jovan zivlak i pero zubac / izdaje nip dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31, direktor jovan vilovac / osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine / rukopis slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 190 / godišnja pretplata 60 dinara, za inostranstvo dvostruko / žiro račun 65700-603-6324 nip dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, sa naznakom za »polja« / lektor zorica stojanović / korektor simon grabovac / meter milenko veljkov / štampa »prosveta« novi sad, stevana sremca 13. na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga.